

Számos példát lehetne még felhozni arra, miként tapasztalják meg az elbeszélések szereplői saját korlátaikat, melyek java része külsőleg rájuk oktrojált, különösen igaz ez a nemi szerepek és elvárások társadalmilag konstruált voltát illetően. A kötet fűlszövege maga is megajánl különböző olvasatokat, köztük a feminista kritika belátásait. Kétségkívül számos olyan réteg fejthető fel több-kevesebb hatékonysággal a szöveg reflektáltabb olvasása révén, amely a teoretikus felismerések örömszerző stratégiáját erősíti. Ám ezekre kevésbé figyelmeztetve is gazdag szellemi táplálékhoz jutunk, hiszen Tokarczuk írásművészetének összetevői között a zabolátlan, mégis kellően félyelmezett fantázia működéséhez finom (esetenként gylkos) irónia, valamint a feszültségremtés tudása társul, és mindezt apró, de nagyon tanulságos pszichológiai megfigyelések kíséretében képes szervízolni. Így talán megbo-csátható, hogy az irodalommal bevallottan a fantázia büntetlen kiélésére szövetkező író bizony mesteri bűnelkövetőként oszon be a különféle fikciós terekbe, hogy bűnjelként ott maradjon utána némi bizonytalanság a valóság megismerhetőségét illetően.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(Fordította Mihályi Zsuzsa és Pálfalvi Lajos, *Napkút Kiadó, Budapest, 2006, 278 oldal, 2490 Ft*)

VIDIADHAR SURAJPRASAD
NAIPAUL:

Fél élet

Mr Biswas háza

A harmadik világ angol nyelvű irodalmának sokszínűségét jelzi, hogy olyan egymástól eltérő térségek, mint az indiai szubkontinens, fekete-Afrika és a karibi szigetvilág mikrorégiója, egyaránt számos, nemzetközileg elismert író indítottak a világhír felé az elmúlt évtizedekben. Hogy csak az irodalmi Nobel-díj vonatkozásában villantunk rá e sajátosságra, elég példaként említeni a nigériai Wole Soyinka 1986-os, a dél-afrikai (éppenséggel nem fekete) Nadine Gordimer 1991-es és John Maxwell Coetzee 2004-es, a karibi St Lucia-szigeti Derek Walcott 1992-es, és a trinidadai származású Naipaul 2001-es Nobel-díját. Valami elfojtott, kitörő közléskényszer szorításában alkotnak ezek a szerzők, gyakran önmaguk előtt is tisztázatlan nyelvi behatások eredményeként angolul, műveiket pedig a befogadó közönség az impérium nosztalgiájával vagy az öntisztulás igényével, az elődök által a gyarmati lakosság ellen elkövetett sérelmek orvoslására, egy látens politikailag korrekt magatartás manifesztációjaként a kortárs irodalom fősodrába emeli, támogatja és kedvvel olvassa.

Vidiadhar Surajprasad Naipaul nagyszülei szerződöttetett vendégmunkásokként Indiából érkeztek a karibi szigetre, Trinidadra. A hindit, nagyszülei nyelvét Vidia már gyerekkorában is többnyire rituális szertartások alkalmával, szitkok, mesék rövid utalásaiban hallhatta csupán. Már apja, Seeparsad Naipaul is – egy napilap, a Trinidad Guardian munkatársaként – irodalmi ambíciókat táplált. 1943-ban saját költségen egy novelláskötetet adott közre; ez az első ilyen jellegű munka indo-karibi szerző tollából, amely valószínűleg feledésbe merült volna, ha a később már több regényt jegyző fiának angliai kiadója, André Deutsch, V. S. Naipaul előszavával újra meg nem jelenti 1976-ban.

Naipaul apjának állít emléket *Mr Biswas háza* című regényének főszereplője által. Ez a portré néhol szomorú és ironikus. Naipaul életrajzírói aprólékosan vizsgálták és lajstromozták, mely aktuális, a való életből vett események szolgálnak a regénybeli Mr Biswas mintájául. 1961-ben, a *Mr Biswas* megjelenésekor az apa 1953-ban bekövetkezett halála már elhalványult veszteség. Az apa életének utolsó három éve alatt már csak levelezés útján érintkezett nagyobbik fiával, aki 1950-ben állami ösztöndíjat nyert,

és Oxfordban egyetemi tanulmányokat kezdett (ennek a hároméves, a távolból ápolat kapcsolatnak dokumentuma az 1999-ben *Between Father and Son: Family Letters* címen megjelent családi levelezés).

A több mint hatszáz oldalas regény Mr Biswas alakjában megrajzolja azt az embert, aki minden bizonnyal a leginspirálóbb személyiség lehetett az egész családban egy bontakozó írói ambíció élesztésében; kettejük levelezése szinte kizárólag írástechnikai témákra szorítkozik. A *Mr Biswas háza* magyar fordítását indokolja, hogy számos kritikus Naipaul legsikerültebb munkájának tartja, de ebben, mint Naipaul körül szinte semmiben, nincs teljes egyetértés: ugyanennyien vallják, hogy a *Mr Biswas* csak egy korai mérföldkő a később a *The Enigma of Arrival* (A beérkezés dilemmái), a Booker-díjjal kitüntetett *In a Free State* (Egy szabad államban), a *The Mimic Men* (Ripacsok) és *A nagy folyó kanyarulatában* című művekben kicsúcsosodó pályán.

A *Fél élet* magyar nyelvű megjelentetése kiadói kényszerpálya eredménye: a 2001-ben Nobel-díjjal kitüntetett szerző akkor legfrissebb regénye. Hogy miért nem a *Fél élet* folytatásával, a 2004-ben megjelent *Magic Seedsszel* (Varázsmagvak)

folytatódott a magyar kiadások sorozata, talán érthető. A *Magic Seeds* ugyanúgy tucatregény, mint a *Fél élet*. Mindkettő az otthontalan, bolyongó „posztkoloniális” egyén, a szülőföldjétől elidegenedett, hazátlan kozmopolita helykeresését mutatja be. Ahogy a *Mr Biswas háza* is egyaránt példázza az apa fizikai menedéket kereső létállapotát, illetve a lelki menedék hiányában megszenvedett elutasítást, akaratlanságot, feleslegességet, porszemnyi mulandóságunkat, úgy *A Fél életben* és a *Magic Seeds*ben megjelenített Willie Chandran története is a fizikai és lelki elutasítás légüres terében önazonosságát, ősei kultúráját kereső, magára maradt, magányos hős traumája.

Az otthontalanság vákuum-érzését Naipaul folyamatosan újra és újra körüljárja. A *The Mimic Men* semmihez és senkihez nem tartozó és nem köthető, egy londoni panzió ürességében élő, volt karibi politikus főszereplőjének visszaemlékezéseiben éppúgy ez a központi probléma, mint a *The Enigma of Arrival* leginkább bevallottan önéletrajzi háttérű szerzői, narrátori, főszereplői – hiszen a három sík szándékosan egybemosott – elbeszélésében.

Az életmű formai vonulatától Naipaul két utolsó regénye elüt. Az utóbbi húsz év munkáival ellentétben, amelyek fokozatosan közeledtek az irodalmi műfajokat szándékosan egybefűző ábrázolásmód felé (*Enigma, Ways of the World, Finding*

the Centre, Reading and Writing), a *Fél élet* és a *Magic Seeds* hagyományos fikció. Épp ezért fordításban könnyebben megragadható, a külföldi olvasó számára kevésbé kultúrkörfüggő, míg Naipaul eddig le nem fordított regényei jobbára lábjegyzetekkel megterhelten lennének a magyar olvasó számára igazán érthetőek. Valódi dilemma, hogy hozzáférhetőek lesznek-e magyar fordításban valaha egyáltalán, vagy könyörtelenül elszállnak felettük az évek, és a magyar olvasó Naipaulról alkotott képe csak az eddig megjelent három regényen alapulhat-e, aminél persze a teljes életmű nem csak terjedelemben több.

TÁRNOK ATTILA

(*Fél élet, fordította Ifj. Kőrös László, Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2004, 380 oldal, 3000 Ft;*

Mr Biswas háza, fordította Ifj. Kőrös László, Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2005, 649 oldal, 4980 Ft)

NICK HORNBY:

Hosszú út lefelé

Húsz évig a világ legjobbjai voltunk az öngyilkosság kategóriájában, ma az ötödik-hatodik helyet birtokoljuk, és szerencsére egyre lejjebb csúszunk a ranglistán. Nick Hornby új könyve nálunk tehát igazi piacra találhat, hi-